Yulduz Pirnazarovna Urunbayeva
Samarqand iqtisodiyot va servis instituti dotsenti, i.f.f.d. (PhD)
Erimbetov Xakimboy
Samarqand iqtisodiyot va servis instituti talabasi

AHOLI TURMUSH DARAJASINI OSHIRISHNING AYRIM YO‘NALISHLARI

Annotatsiya. Maqolada aholi turmush darajasini oshirishning ahamiyati va zaruriyati, uning iqtisodiyotdagi o‘rni hamda rivojlanish istiqbollari yoritilgan. Shuningdek, xizmat ko‘rsatish sohasining aholi ehtiyojlarini qondirish, bo‘sh vaqtini mazmunli tashkil etish, ijtimoiy faolligini oshirish va turmush sifatini yaxshilashdagi o‘rni tahlil qilingan. Ijtimoiy xizmatlarning samaradorligini baholash, xizmat ko‘rsatuvchi va iste’molchi o‘rtasidagi o‘zaro munosabatlarni o‘rganish masalalariga alohida e’tibor qaratilgan.

Kalit so‘zlar: aholi turmush darajasi, turmush sifati, ehtiyojlar, iste’mol, iste’mol xarajatlari, farovonlik, aholi jamg‘armalari, ish haqi, aholi daromadlari, bo‘sh vaqt, xizmat ko‘rsatish sohasi.

Yulduz Pirnazarovna Urunbayeva
Associate Professor, PhD, Samarkand Institute of Economics and Service
Erimbetov Xakimboy
Student, Samarkand Institute of Economics and Service

SOME DIRECTIONS FOR IMPROVING THE STANDARD OF LIVING OF THE POPULATION

Abstract. The article discusses the importance and necessity of improving the standard of living of the population, its role in the economy, and prospects for development. It also analyzes the role of the service sector in meeting the needs of the population, organizing leisure activities in a meaningful way, increasing social engagement, and improving the quality of life. Particular attention is paid to assessing the effectiveness of social services and examining the interactions between service providers and consumers.

Keywords: standard of living, quality of life, needs, consumption, consumer expenditure, well-being, household savings, wages, population income, leisure time, service sector.

KIRISH

Insonning xususiyatlari va hayot tarzi uning yashash sharoitlari hamda kundalik faoliyatiga ta’sir etuvchi omillar majmui ta’sirida shakllanadi va o‘zgaradi. Masalan, turistik sayohatlarda ishtirok etish chastotasi insonning ijtimoiy-madaniy darajasi bilan bog‘liq bo‘lib, uning bo‘sh vaqtini tashkil etishi, mehnat faolligi va kundalik hayotdagi xulq-atvori kabi boshqa xususiyatlari bilan ham aloqador hisoblanadi.

Shu bilan birga, insonlarning turistik sayohatlarda ko‘proq ishtirok etishini ta’minlashning o‘zi ularning ijtimoiy faolligi, jamoat tartibiga munosabati yoki yosh avlod tarbiyasidagi ishtirokini avtomatik ravishda yaxshilaydi, deb hisoblash noto‘g‘ri. Bunday natijalar turli ijtimoiy, iqtisodiy va madaniy omillarning o‘zaro ta’siri natijasida shakllanadi.

Aholi turmush darajasini oshirishda xizmat ko‘rsatish sohasi muhim o‘rin tutadi. Chunki ushbu soha insonlarning moddiy va nomoddiy ehtiyojlarini qondirish, bilim va tajribasini oshirish, sog‘lig‘ini mustahkamlash hamda bo‘sh vaqtini mazmunli tashkil etishga xizmat qiladi.

XIZMATLAR VA IJTIMOIY NATIJALAR O‘RTASIDAGI BOG‘LIQLIK

Pensiya yoshidagi shaxslarning mehnat, ta’lim, sog‘liqni saqlash va madaniyat sohalaridagi faoliyat bilan o‘zaro aloqalarini o‘rganishda ularning bilimlari, tajribasi va sog‘lig‘idagi o‘zgarishlarni yakuniy ijtimoiy natijalar sifatida ko‘rib chiqish mumkin. Biroq ushbu natijalar faqat xizmat ko‘rsatuvchi tashkilotlar faoliyatining mahsuli emas. Ular xizmat ko‘rsatuvchi va iste’molchi o‘rtasidagi o‘zaro munosabatlar hamda iste’molchining xizmatlardan faol foydalanishi natijasida shakllanadi.

Masalan, shifokor tomonidan ko‘rsatilgan tibbiy xizmatning samarasi nafaqat shifokorning mehnatiga, balki bemorning tavsiyalarga rioya qilishi va davolash jarayonida ishtirok etishiga ham bog‘liq. Xuddi shuningdek, ta’lim xizmatlarining

natijasi o‘qituvchining faoliyati bilan bir qatorda o‘quvchining bilim olishga bo‘lgan intilishi va faolligiga ham bog‘liq.

Demak, ijtimoiy xizmatlarning yakuniy natijalarini baholashda xizmat ko‘rsatuvchi subyektning faoliyati bilan birga iste’molchining ishtiroki va xizmatdan foydalanish xususiyatlarini ham hisobga olish lozim.

XIZMAT KO‘RSATISH SOHASINING SAMARADORLIGINI BAHOLASH

Ijtimoiy xizmatlarning natijadorligini o‘rganishda ularning miqdoriy va qiymat ko‘rsatkichlaridan foydalanish muhim ahamiyatga ega. Masalan, tibbiyot sohasida davolash kurslaridan o‘tgan bemorlar soni, ta’limda qisqa muddatli kurslarni tamomlaganlar soni, turizmda esa tarixiy obidalar va muzeylarga tashriflar soni natural ko‘rsatkichlar sifatida qo‘llanilishi mumkin.

Biroq natural ko‘rsatkichlar xizmatlarning sifat jihatlarini va turli xizmat turlarining iqtisodiy qiymatini to‘liq ifodalamaydi. Shu sababli iqtisodiy tahlilda qiymat ko‘rsatkichlaridan ham foydalanish zarur. Bunday ko‘rsatkichlar xizmatlarning iqtisodiy hajmini baholash va turli faoliyat yo‘nalishlarini taqqoslash imkonini beradi.

Masalan, turistlar tashrif buyurgan muzey yoki teatrlar soni bilan bir qatorda tashriflarning umumiy soni, xizmatlardan foydalanish darajasi va xizmat ko‘rsatish xarajatlarini ham hisobga olish kerak. Chunki bir xil miqdordagi mehnat sarfi bilan turli hajmdagi xizmatlar ko‘rsatilishi mumkin. Bu esa xizmat ko‘rsatish jarayonining iqtisodiy samaradorligini baholashda muhim ahamiyatga ega.

Shu bilan birga, xizmatning qiymatini faqat xizmat ko‘rsatuvchining mehnat xarajatlari orqali baholash yetarli emas. Xizmat iste’molchining ehtiyojini qay darajada qondirgani, uning bilimiga, sog‘lig‘iga yoki hayot sifatiga qanday ta’sir ko‘rsatgani ham muhimdir.

TURIZM XIZMATLARINING AHOLI TURMUSH DARAJASIGA TA’SIRI

Turizm xizmat ko‘rsatish sohasining muhim yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Turistik xizmatlarning mazmuni faqat gidning mehnati yoki turistning muayyan joyga tashrif buyurishi bilan cheklanmaydi. Turistik xizmat turist va xizmat

ko‘rsatuvchi subyekt o‘rtasidagi o‘zaro munosabat, atrof-muhit bilan tanishish hamda tarixiy va madaniy bilimlarni egallash imkoniyatlarini ham qamrab oladi.

Turist muzey, tarixiy obida yoki boshqa madaniy obyektga tashrif buyurganda, u faqat tashrifning o‘zini emas, balki shu jarayonda yuzaga keladigan axborot almashinuvi va madaniy tajribani ham oladi. Bunday xizmatning ijtimoiy natijasi turistning bilimlari va madaniy dunyoqarashida yuz berishi mumkin bo‘lgan o‘zgarishlarda namoyon bo‘ladi.

Turizm xizmatlarining iqtisodiy samaradorligini aniqlashda tashriflar soni, xizmatlardan foydalanish darajasi, xarajatlar va xizmat ko‘rsatish imkoniyatlaridan foydalanish ko‘rsatkichlarini o‘rganish maqsadga muvofiq. Bunda xizmat ko‘rsatuvchi tashkilotlarning mehnat sarfi va faoliyat natijalari o‘rtasidagi munosabatlarni ham tahlil qilish lozim.

Turizm sohasining ijtimoiy ahamiyatini baholashda esa insonlarning madaniy hayotdagi ishtiroki, bilim olish imkoniyatlari va bo‘sh vaqtini mazmunli tashkil etishiga ko‘rsatadigan ta’siri e’tiborga olinadi.

IJTIMOIY XIZMATLARNING IQTISODIY MOHIYATI

Ijtimoiy soha xizmatlari ishlab chiqaruvchi va iste’molchi o‘rtasidagi o‘zaro ta’sirga asoslangan jarayon hisoblanadi. Agar tahlilda faqat xizmat ko‘rsatuvchining faoliyati va mehnat xarajatlariga e’tibor qaratilsa, xizmatning iste’molchiga ko‘rsatadigan ta’siri yetarli darajada hisobga olinmaydi. Aksincha, faqat iste’molchi olgan natijaga e’tibor berish xizmat ko‘rsatish jarayonining o‘ziga xos xususiyatlarini chetda qoldirishi mumkin.

Shuning uchun ijtimoiy xizmatlarning samaradorligini baholashda xizmat ko‘rsatuvchi va iste’molchi o‘rtasidagi o‘zaro munosabatlarni yaxlit tizim sifatida o‘rganish zarur. Bunday yondashuv xizmatlarning iqtisodiy hajmi, ko‘rsatilgan xizmatlar soni, sarflangan resurslar va iste’molchi uchun yuzaga kelgan natijalarni birgalikda tahlil qilish imkonini beradi.

Aholining turmush darajasini oshirish masalasi ham aynan shu nuqtayi nazardan o‘rganilishi kerak. Chunki turmush farovonligi faqat moddiy ne’matlar hajmi bilan

emas, balki ta’lim, sog‘liqni saqlash, madaniyat, turizm va boshqa ijtimoiy xizmatlardan foydalanish imkoniyatlari bilan ham belgilanadi.

XULOSA

Aholi turmush darajasini oshirish iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanishning muhim maqsadlaridan biridir. Ushbu jarayonda xizmat ko‘rsatish sohasi aholining moddiy va nomoddiy ehtiyojlarini qondirish, bo‘sh vaqtini mazmunli tashkil etish, bilim va tajribasini oshirish hamda hayot sifatini yaxshilashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Ijtimoiy xizmatlarning samaradorligini baholashda faqat ko‘rsatilgan xizmatlar soni yoki xizmat ko‘rsatuvchilarning mehnat xarajatlari bilan cheklanib qolmaslik lozim. Xizmat ko‘rsatish jarayonining xususiyatlari, iste’molchining ishtiroki va xizmat natijasida yuzaga keladigan iqtisodiy hamda ijtimoiy o‘zgarishlarni ham hisobga olish zarur.

Shunday qilib, xizmat ko‘rsatish sohasi faoliyatini takomillashtirish, uning iqtisodiy samaradorligini oshirish va xizmatlardan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish aholi turmush farovonligini yaxshilashning muhim yo‘nalishlaridan hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов / пер. с англ. Е.М. Майбурда. — Москва, 1993. — С. 572.

2. Schumpeter J.A. History of Economic Analysis. — Oxford: Oxford University Press, 1996. — 1320 p.

3. Лапуста М.Г. Малое предпринимательство: учебник. — Москва: ИНФРА-М, 2008.

4. Котлер Ф. Маркетинг-менеджмент. Экспресс-курс / пер. с англ.; под ред. С.Г. Божук. — 2-е изд. — Санкт-Петербург: Питер, 2005. — С. 301.

5. Николайчук В.Е. Маркетинг и менеджмент услуг. Деловой сервис. — Санкт-Петербург: Питер, 2005.

6. Арупов А.А. Казахстан в системе мировых торговых рынков. — Алматы: Университет «Туран», 2000. — С. 63.